

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ПРОТИДІЇ КРИЗОВИМ ЯВИЩАМ У СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ

ЧАПАЛА Ольга Юрійвна - кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ

В статті йде про функції засобів масової інформації, які вони виконують залежно від обставин, диктуваних реальністю життя. Крім того, аналізуються деякі завдання, спрямовані на запобігання використанню засобів масової інформації з метою розповсюдження екстремізму, міжнародної та міжрелігійної ворожби.

Ключові слова: засоби масової інформації, демократія, суспільство, інформаційна діяльність.

Розглядаючи проблему ефективності впливу засобів масової інформації (далі – ЗМІ) на масову свідомість з точки зору поширення кола інформаційних потреб та їх своєчасного задоволення, споживач отримує можливість більш точного і конкретного визначення конструктивної ролі кожного з засобів масової інформації у загальнодержавній справі створення толерантного до усіх суспільних подій єдиного інформаційного простору, а також виявленню на цьому тлі недоліків та резервів, що значною мірою сприяє ефективній, а головне – злагодженій конструктивній налаштованій діяльності інформаційної системи в цілому [1].

Відіграючи значну роль у політичному, економічному та соціальному житті суспільства, ЗМІ мають пряме відношення забезпечення його, виконуючи як продуктивну, тобто діючу, так і репродуктивну (відображення подій за допомогою радіомовлення, телебачення, Інтернету та друкованої

преси) державотворчу функцію, а також несучи, як творці політики, неабияку відповідальність за хід поступального розвитку суспільства, його зміцнення та вдосконалення. Виконуючи цю історичну місію, засоби масової інформації повинні керуватися у своїй інформаційній діяльності, передусім, інтересами держави і суспільства [2]. Інформаційна діяльність ЗМІ не тільки має великий вплив на життя суспільства в цілому, але й формує моральний та соціально-психологічний настрій кожного з його членів, оскільки будь-які нові відомості, що надходять до людей за допомогою ЗМІ, відповідним чином стереотипізовані, несучи в собі неодноразово проголошені та постійно повторювані ціннісні установки, які багато в чому формують колективну масову та індивідуальну свідомість, міцно закріплюючись у пам'яті людей.

Інформаційна діяльність ЗМІ має бути конструктивним соціально-позитивним суспільним явищем, спрямованим на всебічне сприяння розбудові незалежної української держави, посилення її міжнародного авторитету та соціально-економічного розвитку. Крім того, засоби масової інформації – це потужний генератор культури, толерантності, традицій, духовних і національних цінностей. Життєва необхідність та гостра актуальність саме такого підходу обумовлені тим, що ЗМІ у ході своєї інформаційної діяльності повинні значно збагачувати суспільство корисною для його розвитку інформацією, пропагуючи та культивуєчи

дружні стосунки між народами, які населяють нашу багатонаціональну країну, не допускаючи проявів екстремізму та ксенофобії.

Засоби масової інформації далеко не даремно називають «четвертою гілкою влади» [3]. Те, що за різних обставин вони можуть стати потужним фактором впливу на аудиторію з боку тих чи інших політичних сил, виконуючи стабілізуючу або, навпаки, дестабілізуючу функцію – загальновідомо. Для України, враховуючи багатонаціональну структуру її населення та далеко не ординарну, багато в чому різнобічно зорієнтовану територіально-ментальну складову, яка формувалася протягом сторіч, даний чинник є особливо актуальним. Чи не найпоказовішим прикладом в цьому відношенні стали події сьогодення у Донецькій та Луганській областях, коли на фоні прагнення України зберегти свій суверенітет та територіальну цілісність, завдяки зусиллям правлячого режиму Російської Федерації та підзвітним йому засобам масової інформації, загрожують переростанням у широко-масштабний збройний конфлікт.

«Одна з витрат демократії в її нинішньому розумінні полягає в тому, що чим інтенсивніше люди вивільняються з полону тоталітарних світоглядних пережитків, чим активніше їх свідомість починає сприймати хибні цінності «чистого» індивідуалізму в його егоїстичному осмисленні з культивуванням жорсткості, взаємної нетерпимості, неприйняття позитивних моральних цінностей, тим більше нелюдям і механістичним стає суспільство в цілому. За допомогою засобів масової інформації нерідко відбувається маніпулювання суспільною свідомістю з деструктивною ціллю. Вивчення глибинних процесів у людській психіці і вдосконалення інформаційних технологій роблять свою чорну справу: мислення народу формується в потрібному напрямі, стаючи слухняним знаряддям деструктивних сил, готовим до проявів громадської поведінки в заданих параметрах.», – підкреслює О.М. Бандурка [4].

Отже, серйозною причиною виникнення різного роду правопорушень і особливо міжнаціональної ворожнечі, аж до

насиленницьких дій, є нав'язування масам, зокрема за допомогою ЗМІ (переважно місцевих) певних забобонів та стереотипів, ворожого ставлення до проживаючих на тій же території представників інших націй та народностей. При цьому інформаційними приводами для ЗМІ нерідко стають «висновки» та «прогнози» окремих зовні незалежних, а насправді заангажованих «центрів досліджень громадської думки», приватних «соціологічних лабораторій», «громадських експертних рад» та інших тому подібних псевдодемократичних установ.

Критичне ставлення до різкого роду «досліджень» не повинне бути причиною для того, щоб огульно ігнорувати дослідницьку складову взагалі. Дослідження громадської думки, прогнозування, розвитку подій вкрай важливі, звичайно, якщо вони є цілком об'єктивними і спрямовані на виявлення не «комусь-то потрібних» а насправді існуючих тенденцій у громадській думці та їх динаміки, якщо вони сприяють не розладу, а виявленню та ретельному вивченню шляхів до зміцнення державності під прапором конструктивної національної ідеї, метою якої є економічна та політична стабільність, спокійне життя, добробут і процвітання кожної окремої особи під дахом загального українського дому.

Сьогодні особливу увагу необхідно приділити подоланню ксенофобії, тема якої проявляється в окремих матеріалах засобів масової інформації та у виступах відповідно налаштованих політичних діячів. Ця проблема існує і все ще є дуже гострою, що обумовлює необхідність пошуку виважених кроків до її розв'язання, у тому числі й шляхом задоволення інформаційних потреб населення за допомогою засобів масової інформації.

Наочним прикладом існування міжнаціональних розбіжностей можуть служити вельми показові результати масштабного соціологічного дослідження, яке було проведене фахівцями науково-дослідної лабораторії кадрового, соціального та психологічного забезпечення Харківського Національного університету внутрішніх справ серед приблизно 5 тис. представників зайнятого населення – мешканців таких

крупних індустріальних центрів Східно-го регіону України, як Дніпропетровськ, Донецьк, Кривий Ріг та Харків. І хоча ця робота була проведена кілька років тому, з тих пір у сфері протидії ксенофобії мало що змінилося на краще, тому отримані дані, відображаючи загальну стійку тенденцію, досить достовірно ілюструють і нинішній реальний стан справ у ставленні людей один до одного. Так, на запитання «Чи є серед вашого оточення представники таких національностей, до яких Ви відчуваєте неприязнь?» позитивну відповідь дали у Дніпропетровську – 33% респондентів, у Донецьку – 21%, у Кривому Розі – 27%, а у Харкові – більш як 20% опитаних осіб. Серед причин несприятливого ставлення респондентами на перше місце був висунутий особистий досвід спілкування на виробництві та в побуті, друге місце посіло чітко сформоване негативне ставлення до об'єктів неприязні як до людей, що провокують розпалювання міжнародного розбрату. На запитання «Чи приходилося особисто Вам зіштовхуватися у повсякденному житті з такими негативними фактами, як прояви недружелюбності на національному ґрунті та критичні висловлення стосовно представників інших національностей?» позитивну відповідь дали: у Дніпропетровську – 43%, у Кривому Розі – 39%, у Донецьку – 35%, у Харкові – 33% респондентів. Значна доля опитаних підтвердила своє негативне ставлення до приїзду у місто (район) їх проживання біженців та заробітчан з інших регіонів: 32% – у Харкові, 24% – у Кривому Розі, 21% у Дніпропетровську, 15% – у Донецьку.

Усуненню проявів розбіжності між певними соціальними групами населення та почуття взаємної неприязні між їх представниками значною мірою могло б сприяти збільшення питомої ваги на українському інформаційному просторі загальнонаціональних конструктивно налаштованих засобів масової інформації. Але серед друкованих ЗМІ сьогодні відповідний статус мають хіба що такі «офіційні рупори» Центральних органів державної влади, як газети «Голос України», «Відомості Верховної Ради України» та «Урядовий кур'єр».

Актуальною проблемою, що потребує

якнайшвидшого розв'язання, нині є також організація ефективної протидії проявам екстремізму, зокрема у вигляді розробки та практичного вживання системи конкретних заходів, спрямованих на підвищення відповідальності як фактичних власників, так і головних редакторів засобів масової інформації за пропаганду і розпалення політичної, соціальної, міжрасової, міжнародної і міжрелігійної ворожнечі [5].

Попередження, виявлення і припинення тих чи інших екстремістських проявів у діяльності ЗМІ забезпечується у процесі їхньої державної реєстрації, а також шляхом здійснення контролю за їхньою діяльністю, включаючи її припинення в порядку, установленому чинним законодавством. Отже, за нашим переконанням, ефективним і водночас цілком легітимним способом врегулювання у сфері електронних ЗМІ з позицій протидії екстремізму повинно стати більш широке вживання такого дієвого інструменту, як надання ліцензій на право інформаційної діяльності або їх рішуче позбавлення в разі необхідності. Окрім цього, немаловажну роль в організації протидії пропаганди екстремізму в електронних та друкованих засобах масової інформації мусять відігравати максимально можливе використання потенціалу судових органів.

Доцільним також було б створення спеціальної експертної міжвідомчої комісії з метою надання компетентної правової оцінки наявності ознак політичного і релігійного екстремізму в інформаційних друкованих та аудіовізуальних матеріалах, які розповсюджуються за допомогою ЗМІ, а також кіно-, фотопродукції і текстів публічних виступів.

Слід також відзначити, що, на нашу думку, було б доцільним відтворити в Україні спеціалізований центральний орган виконавчої влади на кшталт Міністерства друку та інформації. Такий кардинальний крок мав би неабиякі позитивні наслідки, оскільки у повній мірі забезпечив би відповідність діяльності вітчизняних засобів масової інформації відповідним положенням Конституції України і чинного законодавства, водночас посиливши контроль за їхньою діяльністю з боку держави з по-

АНОТАЦІЯ

У статті йдеться про функції засобів масової інформації, які вони виконують у залежності від обставин, що диктують нам реалії сьогодення. Крім цього, аналізуються деякі завдання, спрямовані на запобігання використанню засобів масової інформації з метою поширення екстремізму, міжнаціональної і міжрелігійної ворожнечі.

дальшим розвитком демократичних засад їх функціонування.

Література

1. Попов В.Д. Социальная информатология: проблемы становления и развития / В.Д. Попов. – Изд. РАГС. – Москва. – 2004. – 325 с.
2. Соціальна робота: теорія та практика. Навчальний посібник / Відп. ред. Є.І. Холостова, А.С. Сорвіна. – Вид. Инфра. – Москва. – 2004. – 427 с.

SUMMARY

In the article goes speech about the functions of mass medias, which they execute depending on circumstances, dictated us by realities of life. Except for it, some tasks, directed on prevention of the use of Mass Medias with the purpose of distribution of extremism are analysed.

3. Хромов Л.Н. Рекламная деятельность: искусство, теория, практика / Л.Н. Хромов – Изд. Фониум. – Петрозаводск. – 1994. – 308 с.

4. Бандурка А.М. Психология толпы / А.М. Хромов – Изд. Титул. – Харьков. – 2006. – с. 197

5. Назаров М.М. Массовая коммуникация в современном мире: методология анализа и практика исследований / М. М. Назаров. 2-е изд., испр. М.: УРСС. – 2003. – 239 с.